

УДК 330.341.1

О.І. Янковська
аспірант*

Житомирський національний агроєкологічний університет

СТАН УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ПРИВАТНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Представлено результати анкетування керівників приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області щодо їхнього інноваційної активності. Проведено групування приватних сільськогосподарських підприємств за рівнем їх залучення до інноваційного процесу. Проаналізовано фінансове, інформаційне та організаційне забезпечення управління інноваційними процесами на досліджуваних підприємствах.

Постановка проблеми

У Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» одним зі стратегічних пріоритетів визначено високотехнологічний розвиток сільського господарства й переробної промисловості, але на сьогодні оцінити ефективність впровадження нововведень серед величезної кількості сільськогосподарських підприємств неможливо, оскільки інформація про інноваційну активність таких підприємств не акумулюється у формах звітності, що, в свою чергу, гальмує розвиток теорії та методології управління інноваційними процесами в сільськогосподарських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень

Грунтовні дослідження різних аспектів інноваційних процесів в аграрній сфері здійснені провідними вітчизняними вченими, такими, як Н.К. Васильєва, С.А. Володін, О.І. Дацій, Л.М. Єрмакова, М.В. Зубець, М.Ю. Коденська, М.Х. Корецький, П.М. Музика, М.А. Садиков, І.В. Федулова [1–10] та ін. Незважаючи на цінність проведених досліджень, інноваційна активність власне сільськогосподарських підприємств є на сьогодні найменш дослідженою.

Мета дослідження полягає у визначенні ступеня інноваційної активності приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області, напрямів такої діяльності, джерел фінансування, інформаційного та організаційного забезпечення.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є процес управління інноваційними процесами в приватних сільськогосподарських підприємствах. У ході дослідження використано комплекс наукових методів, серед яких метод соціометричного опитування – для узагальнення інформації про стан інноваційної активності та інноваційного потенціалу приватних сільськогосподарських підприємств,

© О.І. Янковська

*Науковий керівник – д.е.н., професор М.В. Кузубов

групування та порівняння – з метою узагальнення даних, отриманих у результаті анкетування.

Результати досліджень

У зв'язку з відсутністю статистичного спостереження за інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств і приватних підприємств зокрема, з метою аналізу їхньої інноваційної активності нами було проведено вибіркоче обстеження у формі анкетування керівників досліджуваних підприємств. Було розраховано чисельність вибіркової сукупності для одержання достовірних даних про генеральну сукупність. Для відбору використано спосіб власне випадкової та механічної неповторної вибірки. Розрахунок проведено на підставі таких даних: чисельність генеральної сукупності – 232 приватні сільськогосподарські підприємства (кількість приватних сільськогосподарських підприємств за даними статистичного щорічника Житомирської області за 2008 р.), рівень вірогідності – 0,95, для якого табличне значення коефіцієнта довіри t становить 2, гранична помилка вибірки – 2,5 %. Вибіркову сукупність склали 76 приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області.

На основі опитування керівників приватних сільськогосподарських підприємств нами виділено 4 групи господарств за рівнем їх залучення до інноваційного процесу:

- 1 група – «активні інноватори» – це приватні сільськогосподарські підприємства, які займаються інноваційною діяльністю і в яких відбувається повний інноваційний процес від дослідження до впровадження (до цієї категорії нами віднесено підприємства, які здійснюють власні дослідження або співпрацюють з науковою установою);

- 2 група – «пасивні інноватори» – це приватні сільськогосподарські підприємства, які займаються інноваційною діяльністю і в яких відбувається неповний інноваційний процес, тобто лише комерціалізація інновацій (до цієї категорії нами віднесено підприємства, які визначили себе інноваційно активними, але не здійснюють власних досліджень та не співпрацюють з науковими установами);

- 3 група – «потенційні інноватори» – це приватні сільськогосподарські підприємства, які не займаються інноваційною діяльністю, але керівники в анкеті зазначили, що за наявності фінансових ресурсів колектив підприємства готовий до впровадження інновацій;

- 4 група – «консерватори» – це приватні сільськогосподарські підприємства, які не займаються інноваційною діяльністю, а керівники даних підприємств зазначили в анкеті, що навіть за наявності фінансових ресурсів колектив не готовий до впровадження інновацій.

Розподіл приватних сільськогосподарських підприємств за групами на основі анкетування наведено на рис. 1.

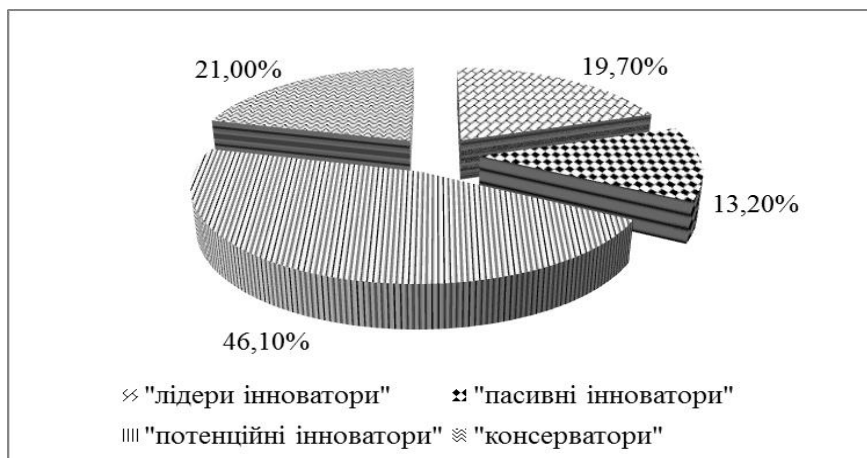

Рис. 1. Розподіл приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області за рівнем їх залучення до інноваційного процесу

Джерело: власні дослідження.

За результатами анкетування, з 76 приватних сільськогосподарських підприємств 25 (32,9 % від загальної кількості опитаних) визначили себе такими, що здійснюють інноваційну діяльність, з них до 1 групи – «активні інноватори» – належать 15 підприємств (19,7 % від загальної кількості опитаних та 60 % від таких, що здійснюють інноваційну діяльність), до 2 групи – «пасивні інноватори» – 10 підприємств (13,2 % від загальної кількості опитаних та 40 % від таких, що здійснюють інноваційну діяльність). Такими, що не здійснюють інноваційну діяльність, визначило себе 51 приватне сільськогосподарське підприємство (67,1 % від загальної кількості опитаних), з них до 3 групи – «потенційні інноватори» – належать 35 підприємств (46,1 % від загальної кількості опитаних та 68,6 % від таких, що не здійснюють інноваційну діяльність), до 4 групи – «консерватори» – 16 підприємств (21 % від загальної кількості опитаних та 31,4 % від таких, що не здійснюють інноваційну діяльність). Отже, найчисельнішою є група «потенційні інноватори», яка складає майже половину опитаних, що свідчить про наявність значного потенціалу до інноваційної діяльності в приватних сільськогосподарських підприємствах, готовність до її здійснення за умов достатності фінансових ресурсів. Приватні сільськогосподарські підприємства, які здійснюють інноваційну діяльність (1 та 2 групи), реалізовували інноваційні проекти за напрямками, наведеними на рис. 2.

Отже, інноваційна активність приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області пов'язана переважно з розробкою та впровадженням селекційних інновацій в галузі як рослинництва, так і тваринництва, а також з оновленням основних засобів на інноваційній основі. Лише 5 підприємств (20 %

від інноваційно активних підприємств) зазначили, що здійснювали власну дослідницьку роботу, решта господарств або співпрацюють з науковими установами (10 підприємств, або 40 % від інноваційно активних), або купують уже готовий інноваційний продукт (10 підприємств або 40 % від інноваційно активних). Це ще раз підтверджує необхідність залучення приватних сільськогосподарських підприємств у процес наукових досліджень з метою максимального врахування їхніх потреб та розробки системи підтримки власних досліджень на підприємствах.

Рис. 2. Напрями інноваційної діяльності приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області

Джерело: власні дослідження.

Джерелами фінансування інноваційних проектів є переважно власні кошти – 44 % інноваційно активних підприємств інвестували в інновації лише власні кошти, решта підприємств поєднувала власні фінансові ресурси з бюджетними (3 підприємства, або 12 % від загальної кількості інноваційно активних підприємств), кредитними (7 підприємств, або 28 % від загальної кількості інноваційно активних підприємств) або коштами інвесторів (3 підприємства, або 12 % від загальної кількості інноваційно активних підприємств). По одному підприємству здійснювало інноваційну діяльність повністю за рахунок бюджетних коштів та коштів інвестора. Така ситуація свідчить, що на сьогодні інноваційною діяльністю можуть займатися лише великі підприємства зі стабільною фінансовою базою, оскільки решта джерел фінансових ресурсів є дорогими або недоступними. Слід зазначити, що жодне з анкетованих інноваційно активних підприємств не використовує агролізинг (для оновлення основних засобів, а також не відбувається об'єднання фінансових можливостей

кількох підприємств з метою реалізації спільних інноваційних проектів. Отже, більшість приватних сільськогосподарських підприємств здійснює інноваційну діяльність за рахунок власних коштів, що пов'язано з високим ризиком її провадження, з іншого боку, така ситуація обмежує інноваційні можливості підприємства. Тому актуальною проблемою є оптимізація фінансування інноваційної діяльності та диференціація джерел такого фінансування. Джерела інформаційного забезпечення інноваційної діяльності інноваційно активних підприємств наведено на рис. 3.

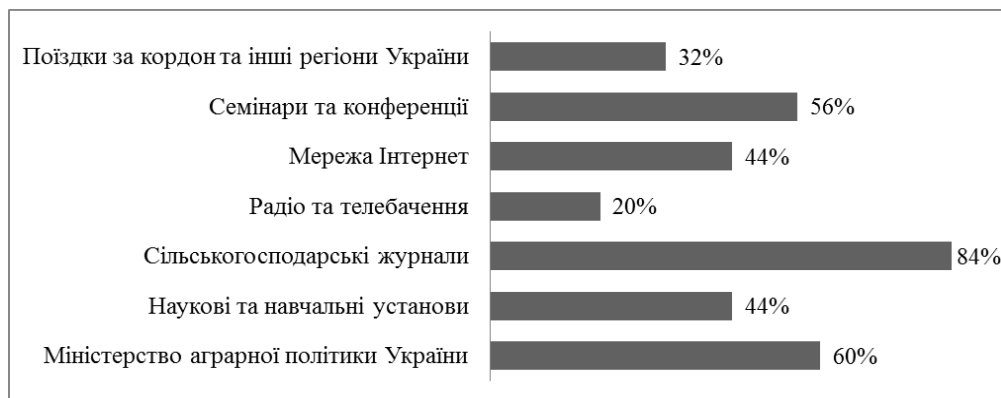

Рис. 3. Джерела інформації про агроінновації для інноваційно активних приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області
Джерело: власні дослідження.

За даними рисунка 3 можемо визначити, що основними джерелами інформації про інноваційні розробки в аграрному секторі є сільськогосподарські журнали, інформація Міністерства аграрної політики України та участь у семінарах та конференціях. Меншу роль в інформаційному забезпеченні відіграють наукові та навчальні установи. На нашу думку, саме останні мають налагоджувати прями зв'язки з сільськогосподарськими підприємствами, оперативно надавати їм інформацію про розробки, які ведуться, активно залучати сільськогосподарські підприємства до самого процесу досліджень.

Позитивним явищем вважаємо достатньо високий рівень використання ресурсів Інтернету, зважаючи, що користувачі в сільській місцевості не завжди забезпечені якісними послугами з доступу до всесвітньої мережі. Саме це джерело інформації є найперспективнішим, оскільки забезпечує доступ до інформації про інноваційні розробки в аграрному секторі будь-якої країни, високу швидкість розповсюдження інформації. Найменшу роль відіграють поїздки за кордон та інші регіони, що пов'язано як з обмеженими фінансовими можливостями, так і з доступністю інших інформаційних джерел. Жодне

інноваційно активне підприємство не вказало інформаційно-консультаційні та дорадчі служби як джерело інформації про агроінновації.

Розвитку інформаційного забезпечення інноваційного менеджменту приватних сільськогосподарських підприємств слід приділяти особливу увагу, оскільки дифузія інновацій, особливо її швидкість, на пряму залежить від кількості та доступності інформації про них та досвіду їх впровадження. Дослідження організаційного забезпечення інноваційної діяльності приватних сільськогосподарських підприємств показало, що жодне інноваційно активне підприємство не має підрозділу або посадової особи, яка б відповідала за реалізацію інноваційної діяльності підприємства, тобто функцію інноваційного менеджера на таких підприємствах виконує безпосередньо його керівник. Керівники приватних сільськогосподарських підприємств визначили найпривабливіші для них форми впровадження інновацій (рис. 4).

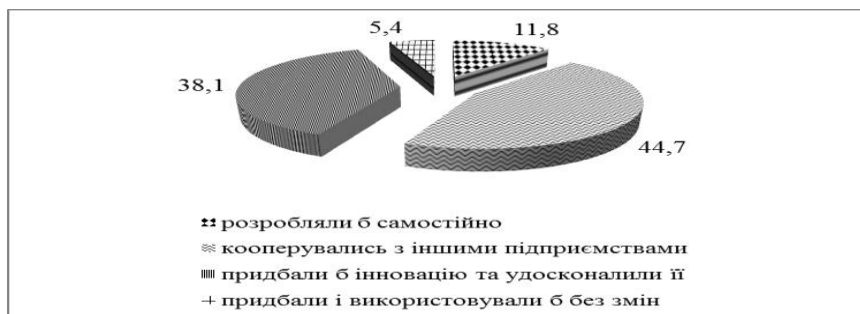

Рис. 4. Форми впровадження інновацій, яким надали перевагу керівники приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області

Джерело: власні дослідження.

За даними рисунка 4 можемо зробити висновок, що більшість керівників приватних сільськогосподарських підприємств готова до налагодження зв'язків з іншими підприємствами з метою реалізації спільних інноваційних проектів, що визначає актуальність досліджень щодо форм такої кооперації. На нашу думку, кооперація у сфері впровадження інновацій між сільськогосподарськими підприємствами надасть можливість акумуляції фінансових ресурсів для придбання інновацій та дозволить розподілити високий ризик такого інвестування. Слід відзначити прагнення до наукового пошуку керівників підприємств, які зазначили, що не просто готові придбати інновацію, але й прагнуть її удосконалити, адаптувати до власних. Певний відсоток керівників приватних сільськогосподарських підприємств прагне здійснювати власні дослідження. На нашу думку, таку ініціативу слід підтримувати.

Приватні сільськогосподарські підприємства, які не здійснюють інноваційну діяльність, були поділені нами на 2 групи – «потенційні інноватори» та «консерватори». Основна відмінність між ними полягає в оцінці керівником

готовності колективу підприємства до впровадження інновацій за умов достатнього фінансового забезпечення. «Консерватори» вважають спеціалістів підприємства не готовими до впровадження інновацій, серед причин цього вони виділили: низький рівень кваліфікації працівників – 75 %, відсутність матеріальної та моральної зацікавленості – 12,5 %, обмежені можливості виїзду фахівців за кордон для здобуття досвіду – 31,25 %. Це свідчить про необхідність підвищення рівня інноваційної культури працівників приватних сільськогосподарських підприємств з метою їх подальшого переходу на інноваційних шлях розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, інноваційно активні приватні сільськогосподарські підприємства реалізують переважно інноваційні проекти, пов'язані з виведенням або впровадженням нових сортів рослин та вдосконаленням племінних якостей тварин. Досліджувані підприємства практично не ведуть власної дослідницької роботи, а джерелом інновації є переважно комерціалізована наукова розробка на стадії її дифузії. Інноваційна діяльність фінансується здебільшого за рахунок власних джерел, тому інноваційна активність напряду залежить від фінансових можливостей підприємства. Керівники підприємства отримують інформацію про агроінновації з різноманітних джерел, але більшу увагу, на нашу думку, слід приділяти безпосередній співпраці та інформаційному обміну між науковими установами та сільськогосподарськими підприємствами. Щодо інноваційного менеджменту, то його функції в приватних сільськогосподарських підприємствах виконує безпосередньо керівник.

Подальші дослідження спрямовані на виділення основних факторів, що визначають ступінь участі сільськогосподарського підприємства в інноваційному процесі.

Література

1. *Васильєва Н.К.* Математичні моделі інноваційного розвитку в аграрній економіці / *Н.К. Васильєва.* – Д.: РВВ ДДАУ, 2007. – 348 с.
2. *Володін С.А.* Теоретико-методологічні та організаційні засади інноваційного провайдингу на наукоємному аграрному ринку / *С.А. Володін.* – К.: Нічлава, 2007. – 384 с.
3. *Дацій О.І.* Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / *О.І. Дацій.* – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2004. – 428 с.
4. *Єрмакова Л.М.* Наукове забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Поліссі України / *Л.М. Єрмакова, Р.Т. Івановська,*

-
- Д.Б. Рахметов, О.М. Козяр, П.У. Ковбасюк, Г.І. Демидась.* – К.: Алефа, 2004. – 852 с.
5. *Зубець М.В.* Розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві / *М.В. Зубець, С.О. Тивончук.* – К.: Аграрна наука, 2004. – 189 с.
 6. *Коденська М.Ю.* Методичні підходи до оцінки інноваційного продукту аграрної науки / *М.Ю. Коденська, Н.М. Перепелиця.* – К.: ННЦ «ІАЕ», 2009. – 78 с.
 7. *Корецький М.Х.* Інноваційний процес в АПК і перспективи його розвитку / *М.Х. Корецький, О.І. Дацій.* – Д.: Наука і освіта, 2001. – 143 с.
 8. *Музика П.М.* Формування та розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України: дис. д-ра екон. наук: 08.02.02 / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН. – К., 2006. – 410 с.
 9. *Садыков М.А.* Обоснование инновационных решений в сельском хозяйстве / *М.А. Садыков.* – Харьков, 2000. – 270 с.
 10. *Федулова І.В.* Обґрунтування напрямів інноваційного розвитку підприємств хліборобної галузі: монографія / *І.В. Федулова.* – К.: НУХТ, 2009. – 512 с.
-